

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 5ης Μαΐου 2011*

Στην υπόθεση C-434/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Supreme Court of the United Kingdom, πρώην House of Lords (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 5ης Μαΐου 2009, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Νοεμβρίου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

Shirley McCarthy

κατά

Secretary of State for the Home Department,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, D. Šváby, R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), E. Juhász και J. Malenovský, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 28ης Οκτωβρίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η S. McCarthy, εκπροσωπούμενη από τον S. Cox, barrister, και την K. Lewis, solicitor,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον S. Ossowski, επικουρούμενο από τον T. Ward, barrister,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον C. Vang,

— η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Linntam,

— η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τους D. O'Hagan και D. Conlan Smyth, επικουρούμενους από τον B. Lennon, barrister,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Wissels και M. de Ree,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις D. Maidani και M. Wilderspin,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 16 της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και διορθωτικό ΕΕ L 229, σ. 35).
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της S. McCarthy και του Secretary of State for the Home Department (Υπουργείου Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου, στο εξής: Secretary of State) σχετικά με αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής που υπέβαλε η πρώτη.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι τρεις πρώτες αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2004/38 έχουν ως ακολούθως:
- «(1) Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στη Συνθήκη και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος.
- (2) Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, η οποία περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελευθερία σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης.
- (3) Ιθαγένεια της Ένωσης θα πρέπει να είναι το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθούν και να επανεξετασθούν οι ισχύουσες κοινοτικές πράξεις που διέπουν χωριστά τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, καθώς και τους φοιτητές και άλλα πρόσωπα άνευ επαγγέλματος, προκειμένου να απλοποιηθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής όλων των πολιτών της Ένωσης.»
- 4 Το κεφάλαιο I της οδηγίας 2004/38, που τιτλοφορείται «Γενικές διατάξεις», περιλαμβάνει τα άρθρα 1 έως 3 της οδηγίας αυτής.

5 Το άρθρο 1, υπό τον τίτλο «Σκοπός», ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία καθορίζει:

α) τους όρους που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών από τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους·

β) το δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους·

γ) τους περιορισμούς των δικαιωμάτων που αναφέρονται στα στοιχεία α' και β', για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.»

6 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2004/38, υπό τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1) “πολίτης της Ένωσης”: κάθε πρόσωπο το οποίο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους·

2) “μέλος της οικογένειας”:

α) ο (η) σύζυγος·

β) ο (η) σύντροφος με τον (την) οποίο(-α) ο πολίτης της Ένωσης έχει σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους, εφόσον η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής αναγνωρίζει τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης ως ισοδύναμη προς τον γάμο, και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην οικεία νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής·

γ) οι απευθείας κατιόντες οι οποίοι είναι κάτω της ηλικίας των 21 ετών ή είναι συντηρούμενοι καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου, όπως ορίζεται στο στοιχείο β'·

δ) οι συντηρούμενοι απευθείας ανιόντες καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου, όπως ορίζεται στο στοιχείο β'·

3) “κράτος μέλος υποδοχής”: το κράτος μέλος στο οποίο μεταβαίνει ο πολίτης της Ένωσης προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.»

7 Η παράγραφος 1 του άρθρου 3 της οδηγίας 2004/38, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαιούχοι», έχει ως ακολούθως:

«Η παρούσα οδηγία ισχύει για όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν ή διαμένουν σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2, σημείο 2, που τους συνοδεύουν ή πηγαίνουν να τους συναντήσουν.»

- 8 Το κεφάλαιο III της εν λόγω οδηγίας, που τιτλοφορείται «Δικαίωμα διαμονής», περιλαμβάνει τα άρθρα 6 έως 15 της οδηγίας αυτής.
- 9 Το εν λόγω άρθρο 6 ορίζει τα εξής:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες χωρίς κανένα όρο ή διατύπωση πέραν της απαίτησης κατοχής ισχύοντος δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου.

Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται και στα μέλη της οικογένειας που είναι κάτοχοι ισχύοντος διαβατηρίου, δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν τον πολίτη της Ένωσης.»

- 10 Το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/38 ορίζει τα εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

- α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί στο κράτος μέλος υποδοχής, ή
- β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

- γ) — έχουν εγγραφεί σε ιδιωτικό ή δημόσιο ίδρυμα, εγκεκριμένο ή χρηματοδοτούμενο από το κράτος μέλος υποδοχής βάσει της νομοθεσίας ή της διοικητικής πρακτικής του, για να παρακολουθήσουν κατά κύριο λόγο σπουδές, συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και
- διαθέτουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής και βεβαιώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, με δήλωση ή με ισοδύναμο μέσο της επιλογής τους, ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, ή
- δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α', β' ή γ'.

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν, στο κράτος μέλος υποδοχής, τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, στοιχεία α', β' ή γ'.

3. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, στοιχείο α', η ιδιότητα του μισθωτού ή του μη μισθωτού διατηρείται για τον πολίτη της Ένωσης που δεν είναι πλέον μισθωτός ή μη μισθωτός στις ακόλουθες περιπτώσεις:

[...]

4. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, στοιχείο δ', και την παράγραφο 2, μόνον ο (η) σύζυγος, ο καταχωρισμένος σύντροφος που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', και τα συντηρούμενα τέκνα έχουν δικαίωμα διαμονής ως μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, ο οποίος πληροί τους όρους της παραγράφου 1, στοιχείο γ'. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, ισχύει για τους συντηρούμενους απευθείας ανιόντες, καθώς και εκείνους του (της) συζύγου ή του καταχωρισμένου συντρόφου.»

- ¹¹ Στο κεφάλαιο IV της οδηγίας 2004/38, που φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα μόνιμης διαμονής», το άρθρο 16, με τίτλο «Γενικός κανόνας για τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους», ορίζει τα εξής:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του. Το δικαίωμα αυτό δεν υπόκειται στους όρους που προβλέπονται στο κεφάλαιο III.

2. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και τα οποία έχουν διαμείνει νομίμως με τον πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών.

[...]

Αφής στιγμής αποκτηθεί, απώλεια του δικαιώματος μόνιμης διαμονής επέρχεται μόνο σε περίπτωση απουσίας από το κράτος μέλος υποδοχής για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τα δύο συναπτά έτη.»

- 12 Το κεφάλαιο V της οδηγίας 2004/38, που φέρει τον τίτλο «Διατάξεις κοινές για το δικαίωμα διαμονής και το δικαίωμα μόνιμης διαμονής», περιλαμβάνει το άρθρο 22, με τίτλο «Εδαφική εφαρμογή», το οποίο προβλέπει τα ακόλουθα:

«Το δικαίωμα διαμονής και το δικαίωμα μόνιμης διαμονής καλύπτουν το σύνολο της επικράτειας του κράτους μέλους υποδοχής. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν εδαφικούς περιορισμούς στο δικαίωμα διαμονής και στο δικαίωμα μόνιμης διαμονής μόνο στις περιπτώσεις που οι ίδιοι περιορισμοί ισχύουν και για τους ημεδαπούς.»

Το εθνικό δίκαιο

- 13 Κατά την κανονιστική ρύθμιση του Ηνωμένου Βασιλείου περί μεταναστεύσεως, οι υπήκοοι τρίτων κρατών που δεν έχουν άδεια διαμονής στην επικράτεια του Ηνωμένου Βασιλείου δυνάμει της κανονιστικής αυτής ρυθμίσεως δεν πληρούν ούτε και τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση σε αυτούς άδειας διαμονής δυνάμει των διατάξεων αυτών υπό την ιδιότητά τους ως συζύγων προσώπου διαμένοντος στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 14 Η S. McCarthy, υπήκοος Ηνωμένου Βασιλείου, έχει επίσης την ιρλανδική ιθαγένεια. Γεννήθηκε και έχει ζήσει όλη της ζωή στο Ηνωμένο Βασίλειο, χωρίς να έχει υποστηρίξει ποτέ ότι είναι μισθωτή, ελεύθερη επαγγελματίας ή οικονομικώς αυτοσυντηρούμενο πρόσωπο. Επιπλέον, λαμβάνει από το κράτος κοινωνικά επιδόματα.

- 15 Στις 15 Νοεμβρίου 2002, η S. McCarthy συνήψε γάμο με Τζαμαϊκανό υπήκοο ο οποίος δεν διαθέτει άδεια διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δυνάμει της κανονιστικής ρυθμίσεως περί μεταναστεύσεως του κράτους μέλους αυτού.
- 16 Κατόπιν του γάμου της, η S. McCarthy υπέβαλε για πρώτη φορά αίτηση η οποία και έγινε δεκτή, ζητώντας να της χορηγηθεί ιρλανδικό διαβατήριο.
- 17 Στις 23 Ιουλίου 2004 η S. McCarthy και ο σύζυγός της ζήτησαν από το Secretary of State τη δυνάμει του δικαίου της Ένωσης χορήγηση άδειας διαμονής και εγγράφων διαμονής, υπό την ιδιότητά τους, αντιστοίχως, ως πολίτη της Ένωσης και συζύγου πολίτη της Ένωσης. Το Secretary of State απέρριψε τις αιτήσεις αυτές για τον λόγο ότι η S. McCarthy δεν αποτελούσε «πρόσωπο δικαιούμενο» να διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο (κατ' ουσίαν, μισθωτή, ελεύθερη επαγγελματίας ή οικονομικώς αυτοσυντηρούμενο πρόσωπο) με αποτέλεσμα ο G. McCarthy να μην είναι σύζυγος «προσώπου δικαιούμενου» να διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- 18 Η S. McCarthy άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως του Secretary of State που την αφορούσε ενώπιον του Asylum and Immigration Tribunal (στο εξής: Tribunal), η οποία απορρίφθηκε στις 17 Οκτωβρίου 2006. Κατόπιν διατάξεως που εξέδωσε το High Court of Justice (England & Wales) με την οποία κάλεσε το Tribunal να επανεξετάσει την εν λόγω προσφυγή, το Tribunal επιβεβαίωσε την απορριπτική του απόφαση, στις 16 Αυγούστου 2007.
- 19 Η έφεση που άσκησε η S. McCarthy κατά της αποφάσεως του Tribunal απορρίφθηκε από το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division). Η S. McCarthy άσκησε αναίρεση κατά της τελευταίας αυτής αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

- 20 Ο G. McCarthy, από την πλευρά του, δεν προσέφυγε κατά της αποφάσεως του Secretary of State που τον αφορούσε, υπέβαλε ωστόσο νέα αίτηση, η οποία επίσης απορρίφθηκε. Εν συνεχεία, ο G. McCarthy άσκησε προσφυγή κατά της δεύτερης αυτής απορριπτικής αποφάσεως ενώπιον του Tribunal, το οποίο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία εν αναμονή της εκδόσεως οριστικής αποφάσεως επί της προσφυγής της S. McCarthy.
- 21 Στο πλαίσιο αυτό, το Supreme Court of the United Kingdom αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αποτελεί ένα πρόσωπο, το οποίο έχει ιρλανδική ιθαγένεια καθώς και ιθαγένεια Ηνωμένου Βασιλείου και το οποίο έχει διαμείνει για όλη του τη ζωή στο Ηνωμένο Βασίλειο, “δικαιούχο” κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 2004/38 [...];

2) Θεωρείται ένα τέτοιο πρόσωπο ότι έχει “διαμείνει νομίμως” στο κράτος μέλος υποδοχής κατά την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας [αυτής] στην περίπτωση κατά την οποία δεν πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7 της [εν λόγω] οδηγίας [...];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 22 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 14 έως 19 της παρούσας αποφάσεως, η διαφορά της κύριας δίκης αφορά αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής δυνάμει του δικαίου της Ένωσης την οποία υπέβαλε η S. McCarthy, πολίτης της Ένωσης, στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια και στο οποίο ανέκαθεν διαμένει.

- 23 Με την αίτηση αυτή σκοπείται κατ' ουσίαν η χορήγηση στον G. McCarthy, υπήκοο τρίτου κράτους, άδειας διαμονής δυνάμει της οδηγίας 2004/38, υπό την ιδιότητά του ως μέλους της οικογενείας της S. McCarthy, δεδομένου ότι η κανονιστική ρύθμιση του Ηνωμένου Βασιλείου περί μεταναστεύσεως δεν του αναγνωρίζει τέτοιο δικαίωμα.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 24 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, μολονότι τυπικά το αιτούν δικαστήριο περιόρισε τα ερωτήματά του στην ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 16 της οδηγίας 2004/38, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ασχέτως του αν το αιτούν δικαστήριο έχει κάνει σχετική μνεία κατά τη διατύπωση των ερωτημάτων του (βλ. απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2007, C-251/06, ING. AUER, Συλλογή 2007, σ. I-9689, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 25 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι δεν προκύπτει ούτε από την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ούτε από τη δικογραφία αλλά ούτε και από τις παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο ότι η S. McCarthy έκανε χρήση του δικαιώματός της ελεύθερης κυκλοφορίας στο έδαφος των κρατών μελών, ατομικώς ή ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης που άσκησε το δικαίωμα αυτό. Ομοίως, διαπιστώνεται ότι η S. McCarthy ζητεί τη χορήγηση άδειας διαμονής βάσει του δικαίου της Ένωσης μολονότι δεν υποστηρίζει ότι είναι μισθωτή, ελεύθερη επαγγελματίας ή οικονομικώς αυτοσυντηρούμενο πρόσωπο.
- 26 Συνεπώς, το πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να γίνει αντιληπτό υπό την έννοια ότι, κατ' ουσίαν, σκοπεί στη διευκρίνιση του ζητήματος αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 ή το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχουν εφαρμογή στην κατάσταση πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης

κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

- 27 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στις Συνθήκες και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος, δεδομένου εξάλλου ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, επιβεβαιωθείσα επιπλέον με το άρθρο 45 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2010, C-162/09, *Lassal*, Συλλογή 2010, σ. I-9217, σκέψη 29).
- 28 Ως προς την οδηγία 2004/38, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η οδηγία αυτή αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ασκήσεως του πρωτογενούς και ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται απευθείας στους πολίτες της Ένωσης από τη Συνθήκη και ότι αυτή έχει κυρίως ως σκοπό να ενισχύσει το εν λόγω δικαίωμα (βλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 2008, C-127/08, *Metock* κ.λπ., Συλλογή 2008, σ. I-6241, σκέψεις 82 και 59, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση *Lassal*, σκέψη 30).
- 29 Ομοίως, το Δικαστήριο έχει επίσης διαπιστώσει ότι σύμφωνα με αρχή του διεθνούς δικαίου, η οποία επιβεβαιώνεται στο άρθρο 3 του πρωτοκόλλου αριθ. 4 της Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, υπογραφείσα στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και την οποία το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να παραγνωρίζει στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών, τα κράτη μέλη δεν μπορούν για κανένα λόγο να αρνούνται στους δικούς τους υπηκόους το δικαίωμα εισόδου και παραμονής στο έδαφός τους (βλ. αποφάσεις της 4ης Δεκεμβρίου 1974, 41/74, *Van Duyn*, Συλλογή τόμος 1974, σ. 537, σκέψη 22 καθώς και

της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, C-257/99, Barkoci και Malik, Συλλογή 2001, σ. I-6557, σκέψη 81), η δε αρχή αυτή απαγορεύει επίσης στα κράτη μέλη να απελαύνουν τους υπηκόους τους, να μην επιτρέπουν τη διαμονή των υπηκόων τους στην επικράτειά τους ή ακόμα να εξαρτούν από προϋποθέσεις τη χορήγηση άδειας διαμονής σε αυτούς (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Singh, Συλλογή 1992, σ. I-4265, σκέψη 22, και της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-291/05, Eind, Συλλογή 2007, σ. I-10719, σκέψη 31).

Επί της εφαρμογής της οδηγίας 2004/38

- 30 Το πρώτο σκέλος του παρόντος ερωτήματος, όπως το αναδιατύπωσε το Δικαστήριο, αφορά το ζήτημα αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι η οδηγία εφαρμόζεται σε πολίτη που βρίσκεται σε κατάσταση όπως αυτή της S. McCarthy η οποία ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας της και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.
- 31 Η γραμματική, τελεολογική και συστηματική ερμηνεία της διατάξεως αυτής οδηγούν το Δικαστήριο να δώσει αποφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό.
- 32 Συγκεκριμένα, πρώτον, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, δικαιούχοι των δικαιωμάτων που χορηγεί η εν λόγω οδηγία είναι όλοι οι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι «μεταβαίνουν» ή διαμένουν σε κράτος μέλος «άλλο» από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι.
- 33 Δεύτερον, μολοντί αληθεύει ότι, όπως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, η οδηγία 2004/38 αποσκοπεί στη διευκόλυνση και στην ενθάρρυνση της ασκήσεως του πρωτογενούς και ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών το οποίο παρέχεται απευθείας

στους πολίτες της Ένωσης, εντούτοις γεγονός παραμένει ότι πρωταρχικός σκοπός της εν λόγω οδηγίας είναι, όπως προκύπτει από το άρθρο της 1, στοιχείο α', να ρυθμίσει τους όρους ασκήσεως του δικαιώματος αυτού.

- 34 Δεδομένου ότι, όπως επισημάνθηκε και με τη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, η διαμονή ενός προσώπου που είναι εγκατεστημένο στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του δεν μπορεί να εξαρτηθεί από προϋποθέσεις, η οδηγία 2004/38, που αφορά τους όρους ασκήσεως του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών, δεν μπορεί να έχει εφαρμογή σε πολίτη της Ένωσης που έχει άνευ όρων δικαίωμα διαμονής καθόσον διαμένει στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του.
- 35 Τρίτον, από το σύνολο των διατάξεων της οδηγίας 2004/38 προκύπτει ότι η διαμονή περί της οποίας πρόκειται συνδέεται με την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων.
- 36 Επομένως, καταρχάς, το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής ορίζει τον σκοπό της παραπέμποντας στην άσκηση «του» δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης «να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα» στην επικράτεια των κρατών μελών. Η σχέση αυτή μεταξύ διαμονής και ελεύθερης κυκλοφορίας προκύπτει επίσης τόσο από τον τίτλο της οδηγίας αυτής όσο και από την πλειονότητα των αιτιολογικών της σκέψεων, εκ των οποίων η δεύτερη παραπέμπει, επιπλέον, αποκλειστικά στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων.
- 37 Εν συνεχεία, τα δικαιώματα διαμονής τα οποία αφορά η οδηγία 2004/38, ήτοι τόσο το δικαίωμα διαμονής των άρθρων 6 και 7 όσο και το δικαίωμα μόνιμης διαμονής του άρθρου 16, συναρτώνται με τη διαμονή ενός πολίτη της Ένωσης είτε σε «άλλο κράτος μέλος» είτε στο «κράτος μέλος υποδοχής», διέποντας επομένως την έννομη κατάσταση πολίτη της Ένωσης ο οποίος διαμένει σε κράτος μέλος του οποίου δεν έχει την ιθαγένεια.

- 38 Τέλος, αν και, όπως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 ορίζει ως «δικαιούχους» των δικαιωμάτων που χορηγεί η εν λόγω οδηγία όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν «ή» διαμένουν σε κράτος μέλος, από το άρθρο 22 προκύπτει ότι η εδαφική εφαρμογή του δικαιώματος διαμονής και του δικαιώματος μόνιμης διαμονής τα οποία αφορά η οδηγία καλύπτει το σύνολο της επικράτειας του «κράτους μέλους υποδοχής», ως δε «κράτος μέλος υποδοχής» ορίζεται, κατά το άρθρο 2, σημείο 3, της οδηγίας, το κράτος μέλος στο οποίο «μεταβαίνει» ο πολίτης Ένωσης προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά «[του]» ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών.
- 39 Ως εκ τούτου, σε πλαίσιο όπως αυτό της κύριας δίκης, στο μέτρο που ο ενδιαφερόμενος πολίτης της Ένωσης ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας ενώ διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του, τούτος δεν εμπίπτει στην έννοια του «δικαιούχου» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, οπότε η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε αυτόν.
- 40 Η διαπίστωση αυτή δεν μπορεί να επηρεάζεται από το γεγονός ότι ο εν λόγω πολίτης έχει επίσης την ιθαγένεια κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο διαμένει.
- 41 Συγκεκριμένα, η εκ μέρους πολίτη της Ένωσης κατοχή της ιθαγενείας περισσοτέρων του ενός κρατών μελών δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι ο εν λόγω πολίτης έκανε χρήση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας.
- 42 Τέλος, επισημαίνεται επίσης ότι, στο μέτρο που πολίτης της Ένωσης όπως η S. McCarthy δεν εμπίπτει στην έννοια του «δικαιούχου» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, ο/η σύζυγός του/της επίσης δεν εμπίπτει στην έννοια αυτή, δεδομένου ότι τα δικαιώματα που παρέχει η οδηγία στα μέλη της οικογενείας δικαιούχου δεν αποτελούν πρωτογενή δικαιώματα των εν λόγω μελών, αλλά παράγωγα δικαιώματα, ελκόμενα από την ιδιότητά τους ως μελών της οικογενείας του δικαιούχου (βλ., όσον αφορά τα νομικά κείμενα του δικαίου της Ένωσης που

ίσχυσαν πριν την οδηγία 2004/38, απόφαση της 8ης Ιουλίου 1992, C-243/91, Taghavi, Συλλογή 1992, σ. I-4401, σκέψη 7, και προπαρατεθείσα απόφαση Eind, σκέψη 23).

- 43 Κατά συνέπεια, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.

Επί της εφαρμογής του άρθρου 21 ΣΛΕΕ

- 44 Το δεύτερο σκέλος του παρόντος ερωτήματος, όπως το αναδιατύπωσε το Δικαστήριο, αφορά το ζήτημα αν το άρθρο 21 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.
- 45 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, οι κανόνες της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και οι εκδοθείσες προς εκτέλεση των ως άνω κανόνων πράξεις δεν εφαρμόζονται επί δραστηριοτήτων οι οποίες δεν έχουν κανένα στοιχείο συνδέσεως με οποιαδήποτε από τις προβλεπόμενες στο δίκαιο της Ένωσης καταστάσεις και των οποίων όλα τα ασκούντα επιρροή στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνον κράτους μέλους (βλ., συναφώς, απόφαση της 1ης Απριλίου 2008, C-212/06, Gouvernement de la Communauté française και gouvernement wallon, Συλλογή 2008, σ. I-1683, σκέψη 33, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Metock κ.λπ., σκέψη 77).

- 46 Συναφώς, παρατηρείται ότι η κατάσταση υπηκόου κράτους μέλους ο οποίος, όπως η S. McCarthy, δεν έχει κάνει χρήση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας δεν μπορεί, για τον λόγο αυτόν και μόνο, να εξομοιωθεί προς αμιγώς εσωτερική κατάσταση (βλ., συναφώς, απόφαση της 22ας Ιουλίου 2005, C-403/03, Schempp, Συλλογή 2005, σ. I-6421, σκέψη 22).
- 47 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει τονίσει επανειλημμένως ότι η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών (βλ. απόφαση της 11ης Μαρτίου 2011, C-34/09, Ruiz Zambrano, Συλλογή 2011, σ. I-1177, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ απαγορεύει εθνικά μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν από τους πολίτες της Ένωσης την πραγματική δυνατότητα να ασκούν, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που αποκτούν από την ιδιότητά τους του πολίτη της Ένωσης (βλ., προπαρατεθείσα απόφαση Zambrano, σκέψη 42).
- 48 Ένα πρόσωπο όπως η S. McCarthy, ως υπήκοος ενός τουλάχιστον κράτους μέλους, έχει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, δυνάμει του άρθρου 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και, επομένως, μπορεί να επικαλείται, ακόμη και έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του, τα απορρέοντα από την ιδιότητα αυτή δικαιώματα, μεταξύ δε άλλων το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, όπως προβλέπει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ (βλ., συναφώς, απόφαση της 10ης Ιουλίου 2008, C-33/07, Jira, Συλλογή 2008, σ. I-5157, σκέψη 17 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Εντούτοις, από κανένα στοιχείο της καταστάσεως της S. McCarthy, όπως περιγράφεται με την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, δεν προκύπτει ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη εθνικό μέτρο έχει ως αποτέλεσμα να στερεί από το εν λόγω πρόσωπο την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ή να παρακωλύεται η άσκηση του δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, όπως προβλέπει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, η παράλειψη των αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου να συνεκτιμήσουν την ιρλανδική ιθαγένεια της S. McCarthy για τον σκοπό της χορηγήσεως σε αυτήν του δικαιώματος διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο ουδεμία επίδραση ασκεί στο δικαίωμά της να

κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, ούτε άλλωστε και σε οποιαδήποτε άλλο δικαίωμα απορρέει από την ιδιότητά της ως πολίτη της Ένωσης.

- 50 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, αντιθέτως προς τα κρίσιμα στοιχεία της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Ruiz Zambrano, το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικό μέτρο δεν έχει ως αποτέλεσμα την υποχρέωση της S. McCarthy να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει και από τη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, η S. McCarthy έχει, δυνάμει αρχής του διεθνούς δικαίου, άνευ όρων δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένου Βασιλείου καθόσον έχει την ιθαγένεια του κράτους μέλους αυτού.
- 51 Η υπό κρίση υπόθεση της κύριας δίκης διακρίνεται επίσης από την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-148/02, Garcia Avello (Συλλογή 2003, σ. I-11613). Συγκεκριμένα, με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή της κανονιστικής ρύθμισης κράτους μέλους σε υπηκόους του κράτους μέλους αυτού έχοντες επίσης την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους είχε ως αποτέλεσμα οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης να φέρουν διαφορετικά επώνυμα από πλευράς των δύο οικείων νομικών συστημάτων, η δε κατάσταση αυτή μπορούσε να συνεπάγεται εις βάρος τους σοβαρά μειονεκτήματα τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο, τα οποία ανέκυπταν ιδίως από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν τα εν λόγω πρόσωπα να τύχουν, εντός του κράτους μέλους της ιθαγένειάς τους, των νομικών αποτελεσμάτων πράξεων ή εγγράφων φερόντων το επώνυμο που αναγνωριζόταν στο άλλο κράτος μέλος, του οποίου είχαν επίσης την ιθαγένεια.
- 52 Όπως επισήμανε και το Δικαστήριο με την απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2008, C-353/06, Grunkin και Paul (Συλλογή 2008, σ. I-7639), σε πλαίσιο όπως εκείνο που εξετάστηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Garcia Avello, αυτό που είχε συναφώς σημασία ήταν όχι τόσο το ότι η διαφορά του επωνύμου οφειλόταν στη διπλή ιθαγένεια των ενδιαφερομένων, αλλά κυρίως το γεγονός ότι η διαφορά αυτή ήταν ικανή να προκαλέσει σοβαρά μειονεκτήματα εις βάρος των ενδιαφερομένων πολιτών της Ένωσης που συνίσταντο σε παρεμπόδιση της ελεύθερης κυκλοφορίας δυνάμενη να δικαιολογηθεί μόνον εφόσον στηριζόταν σε αντικειμενικούς λόγους και τελούσε σε

αναλογία προς τον θεμιτώς επιδιωκόμενο σκοπό (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Grunkin και Paul, σκέψεις 23, 24 και 29).

- 53 Επομένως, στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι προπαρατεθείσες αποφάσεις Ruiz Zambrano και García Avello, το επίμαχο εθνικό μέτρο είχε ως αποτέλεσμα να στερεί από πολίτες της Ένωσης την πραγματική δυνατότητα να ασκούν, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά τους αυτή ή να παρακωλύεται η άσκηση του δικαιώματός τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.
- 54 Όπως όμως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 49 της παρούσας απόφασεως, στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης της κύριας δίκης, το γεγονός ότι η S. McCarthy έχει, πλην της ιθαγένειας του Ηνωμένου Βασιλείου, και την ιρλανδική ιθαγένεια δεν συνεπάγεται την εφαρμογή μέτρων κράτους μέλους που έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν από το πρόσωπο αυτό την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ή να παρακωλύεται η άσκηση του δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω γεγονός δεν αρκεί αυτό καθαυτό για να θεωρηθεί ότι η κατάσταση του ενδιαφερομένου προσώπου εμπίπτει στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ.
- 55 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι η κατάσταση ενός προσώπου όπως η S. McCarthy δεν παρουσιάζει κανένα συνδετικό στοιχείο με κάποια από τις καταστάσεις που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης και ότι το σύνολο των κρίσιμων στοιχείων της καταστάσεως αυτής περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους.
- 56 Κατά συνέπεια, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους, υπό τον όρο ότι η κατάσταση του πολίτη αυτού δεν χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή μέτρων κράτους μέλους που θα είχαν ως αποτέλεσμα να στερούν από το εν λόγω πρόσωπο την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης

ή να παρακωλύεται η άσκηση του δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.

57 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα είναι η ακόλουθη:

— το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.

— το άρθρο 21 ΣΛΕΕ δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους, υπό τον όρο ότι η κατάσταση του πολίτη αυτού δεν χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή μέτρων κράτους μέλους που θα είχαν ως αποτέλεσμα να στερούν από το εν λόγω πρόσωπο την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιαστικό μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ή να παρακωλύεται η άσκηση του δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

58 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα παρέλκει.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 59 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.

- 2) Το άρθρο 21 ΣΛΕΕ δεν εφαρμόζεται σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμένει ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας του και, επιπλέον, έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους, υπό τον όρο ότι η κατάσταση του πολίτη αυτού δεν χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή μέτρων κράτους μέλους που θα είχαν ως αποτέλεσμα να στερούν από το εν λόγω πρόσωπο την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται με την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ή να παρακωλύεται η άσκηση του

δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.

(υπογραφές)